

Gjuro Adam Büttner, svećenik Srijemske biskupije i prvi župnik u Zemunu po oslobođenju od Turaka, Nijemac porijeklom, župničku službu u Zemunu obnašao je od 1744. do 1779. godine. Njegova rukopisna ostavština na turskom jeziku pronađena je u Biskupijskoj knjižnici Đakovačke i Srijemske biskupije u Đakovu¹ kamo je prenesena nakon njegove smrti. Sastoji se od njemačko-turskog Rječnika (126 str.), nekoliko svešćića i listića katekizamskoga i jezikoslovnog sadržaja te dva popisa poslovice na turskom jeziku.

Ostavština takve vrste, tolikoga značaja i obima može se na području Hrvatske smatrati pravom rijetkošću. Naime, budući da je osmanski turski jezik te ostavštine pisan latinicom, ona pripada skupini tzv. transkribiranih tekstova, odnosno tekstova u kojima osmanski turski nije pisan arabičkim pismom. Sastavljači takvih tekstova bili su stranci, autori neturskog porijekla, koji su osmanski jezik zapisivali vlastitim, pripadajućim pismom (latiničkim, grčkim, ćiriličkim, armenskim, gruzijskim i dr. pismima), nastojeći što vjernije prenijeti obilježja turskoga jezika prostora u kojemu su djelovali. S obzirom na sadržaj, ta se djela okvirno mogu podijeliti na leksikografska (rječnike, gramatike i razgovornike turskog jezika) i vjersko-prosvjetna djela. Osmansko pismo (osmanska arabica) kojim su tekstove na turskom jeziku zapisivali izvorni govornici nije bila u potpunosti prilagođeno bilježenju fonoloških i morfonoloških obilježja turskoga jezika, zbog čega ga na temelju tih tekstova nije moguće u potpunosti rekonstruirati, pa su transkribirani tekstovi u kojima je jezik dokumentiran drugim pismima vrijedan izvor za povijest turskog jezika.

Već nakon prvog uvida u ostavštinu – a s obzirom na to da je riječ o neautoriziranoj građi – nametnula su se dva važna pitanja: prvo, o njezinu porijeklu i drugo, o stupnju njezine originalnosti. Kako je nađena kod Büttnera, jedan od odgovora na ta pitanja bila je i mogućnost da je ostavštinu Büttner u Zemun donio dolazeći iz Njemačke što bi, s obzirom na onovremene škole orijentalnih jezika u Europi, bilo posve moguće. U literaturi u kojoj se spominje Büttner, njegova je ostavština na turskom jeziku spomenuta na samo jednom mjestu: u članku Marina Srakića, u kojemu su popisane

1 Od travnja 2007. godine čuva se u Središnjoj biskupijskoj i fakultetskoj knjižnici u Đakovu.

inkunabule i značajniji rukopisi biblioteke Biskupije đakovačke i srijemske. Uz kraći opis rukopisa dodana je i bilješka o njegovu vlasniku: “Djuro Adam Büttner (Sommerach, 3.9.1714 – Zemun, 1779), završio je škole u Würzburgu. Bamberški biskup F. Schönborn predložio je srijemskom biskupu Szörenyju Büttnera za prvog zemunskog dije. župnika. Ovu službu obavlja od 1744. do smrti. Imenovan je arhiđakonom, a obavljao je i službu generalnog vikara. Poznao je više jezika (lat., njemački, talijanski, francuski, mađarski, hrvatski, a učio je i turski). Nakon smrti ostavio je 350 svezaka veoma vrijednih knjiga” (Srakić, 1979: 78). U ostalim izvorima koji dotiču Büttnera ili Zemun njegova vremena uglavnom se govori o njegovom pastoralnom radu, važnoj ulozi na području Srijemske biskupije te djelovanju usmjerenom na obnovu i izgradnju vjerskih objekata (Soppron: 1890; Vincetić: 1925, 1926; Pavić: 1897; *Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije*, Knjiga IV. Srijem, 1734-1768.: 2006; Pavlović: 2008, i dr.). Njegovo zanimanje za turski jezik, kako je već rečeno, ne spominje se nigdje drugdje osim u spomenutom izvoru.

Moguće zanimanje za turski jezik ne spominje se ni u radovima koji govore o redovničkim zajednicama na području Zemuna, Petrovaradina i Beograda (Korade et al.: 1993; Vanino, 1934; Landeka, 2009; Predragović, 1939; Hoško, 1999.). Jednako tako ni raspitivanjem u franjevačkom samostanu i župnom uredu u Zemunu nije bilo moguće doznati nikakvih novih informacija, samo toliko da u njima nema sačuvanih rukopisnih ili tiskanih gramatika ili rječnika turskog jezika. No, (višegodišnja) analiza same ostavštine dala je odgovore na većinu pitanja koja su se namerala kad je bila tek otkrivena. Za daljnje praćenje analize potrebno je preskočiti poprilično dugo razdoblje bavljenja ovim tekstovima tijekom kojega nije bilo jasno tko ih je, kada i gdje napisao te odmah na početku napomenuti da je analizom dokazano da je Büttner autor gotovo svih tekstova ostavštine i da su gotovo svi nastali u Zemun, tijekom njegova župnikovanja u tom gradu.

1.1. Opis ostavštine

Büttnerova rukopisna ostavština na turskom jeziku sadrži uvezani Njemačko-turski rječnik te 4 svešćića i 3 listića. Sve dijelove ostavštine, osim dva listića, povezuje isti rukopis. U popisu Büttnerovih knjiga sastavljenom tijekom vizitacije 1765. godine spomenuti su, između ostalog, “Njemačko-turski rječnik” te jedna “Turska gramatika” (*Kanonske vizitacije*: 315). Nije jasno na što se pod potonjim mislilo, jer u pronađenoj ostavštini – osim svega desetak na nekoliko različitih mjesta raspoređenih popisa gramatičkih pravila – nije zatečeno nešto što bi se moglo nasloviti s “Gramatika”. U posthumno sastavljenom popisu njegovih knjiga koji se također čuva u Biskupijskoj knjižnici u Đakovu ne nalazimo ni Rječnik ni Gramatiku; možda stoga što je posrijedi rukopisna, neobjavljena literatura.